

Heidi Utriainen

Motoriikkaa leikkeihin

Kuinka lapsen motorista kehitystä voidaan tukea musiikkileikkikou-
lussa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikkipedagogi AMK

Musiikin koulutusohjelma

Opinnäytetyö

6.5.2013

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Heidi Utriainen Motoriikkaa leikkeihin: Kuinka lapsen motorista kehitystä voidaan tukea musiikkileikkikoulussa 32 sivua 5.6.2013
Tutkinto	Musiikkipedagogi AMK
Koulutusohjelma	Musiikin koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Varhaisiän musiikkikasvatus ja taiteen soveltava käyttö
Ohjaaja	Annu Tuovila, MuT
<p>Opinnäytetyöni käsittelee 4–6-vuotiaiden lasten motorista oppimista musiikin avulla. Pohdin, voiko musiikkileikkikoulu tukea lapsen motorista kehitystä ja edistää kehollista oppimista. Tarkastelen myös opettajan roolia motorisen oppimisen tukijana.</p> <p>Opinnäytetyöni perustuu leikkimistä, motorista oppimista ja musiikkiliikuntaa käsittelevään kirjallisuuteen. Olen tarkastellut motoriseen oppimiseen liittyviä tutkimuksia ja laatinut harjoitteita motoristen taitojen kehittämiseen oman työkokemukseni perusteella. Opinnäytetyössäni esiintyvät harjoitteet ovat syntyneet työkokemukseni pohjalta.</p> <p>Opettajan rooli on merkittävä monipuolisen oppimisympäristön luomisessa. Opettajan ammattitaito ja tietämys voivat edesauttaa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun tukemisessa, myös motoristen taitojen suhteen. Erilaisia motorisia harjoitteita yhdistelemällä voidaan tukea lapsen kehitystä ja hänen musiikin oppimistaan.</p> <p>Työni on suunnattu pienten lasten kanssa työskenteleville ja alaa opiskeleville.</p>	
Avainsanat	motorinen oppiminen, kehollisuus, kokonaisvaltainen oppiminen, lapset, musiikkileikkikoulu, varhaisiän musiikkikasvatus, musiikkiliikunta

Author Title	Heidi Utriainen Integrating Children's Motor Skills Development into Music Playgroup Lessons
Number of Pages Date	32 pages 6 May 2013
Degree	Bachelor of Music
Degree Programme	Music
Specialisation option	Early Childhood Music Education and Community Music
Instructor	Annu Tuovila, DMus
<p>In my thesis, I examine the ways in which 4–6-year-old children can learn motor skills through music and analyze examples of music playgroup lessons. I also investigate how the teacher can influence the learning process.</p> <p>I've been working with children for many years. All my examples are based on my teaching experience. I introduce such key concepts as experiential learning and sensitive period, and review literature on children's learning habits, playing and moving to music.</p> <p>The teacher is in a key role in a music playgroup. A qualified teacher may be able to foster the holistic growth of a child. By combining different kinds of motor skills exercises, we can support children's development and learning of music.</p> <p>I hope this thesis will encourage people who work with young children to try out activities that incorporate motor skills development with the learning of music.</p>	
Keywords	motoric skills learning, kinesthetics, holistic learning, children, music playgroup, early childhood music education, music and movement

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lapsi ja motorinen vaihe	3
2.1	Kokonaisvaltainen oppiminen	3
2.2	Lapsi oppii koko ajan	4
2.3	Motoriseen oppimiseen vaikuttavia tekijöitä	5
2.4	Karkea- ja hienomotoriikka	6
2.5	Herkkyykskaudet	8
2.6	Tutkimuksia motorisesta oppimisesta	8
2.7	Lapsi ja leikkiminen	9
3	Musiikkileikkikoulu lapsen motoristen taitojen kehittämisen paikkana	11
3.1	Vuorovaikutusleikit	11
3.2	Rytmileikit	12
3.3	Aistileikit	13
3.4	Koordinaatioleikit	13
3.5	Taideintegraatioon liittyvät leikit	14
4	Opettaja motorisen oppimisen tukijana	16
4.1	Lapsi ja itsetunto	16
4.2	Mitä opettajan tulisi ottaa huomioon?	18
4.3	Suunnitelmasta toteutukseen	18
5	Opetusmateriaalia motoristen taitojen oppimiseen	20
5.1	<i>Rytmiälyyn Pikku-kuplat</i>	20
5.2	<i>Hip hoi musisoi</i>	21
5.3	<i>Musiikkia liikkuen ja Musiikkia tanssien</i>	21
5.4	<i>Psykomotoriikan käsikirja</i>	23
6	Musiikillisia harjoitteita motoriikan tukemiseksi musiikkileikkikoulussa	25
6.1	Muodon hahmottaminen	25
6.2	Rytminhallinnan kehittämistä	25
6.3	Äänen suunnan hahmottaminen	26
6.4	Voimankäytön hallitseminen	26
6.5	Soittotuntitilanteessa: Käsien asennot ja niiden hahmottaminen	27

6.6	Soittotuntitilanteessa: Rohkaistuminen ja uskaltaminen	27
7	Pohdinta	29
	Lähteet	31

1 Johdanto

Lapsi oppii kokonaisvaltaisesti koko kehollaan ja kerää jatkuvasti ympäristöstään tietoa, joka linkittyy vähitellen muihin hänen oppimiinsa taitoihin. Tiedot ja taidot kasaantuvat vähitellen monipuoliseksi kyvyksi käsitellä ympäröivää maailmaa ja toimia yhteiskunnan jäsenenä. Lapsi tarvitsee monenlaisia motorisia taitoja liikkuaan ja tehdäseen päivittäisiä asioita.

Musiikkileikkikoulu voi tukea lasta matkalla kohti motorista taituruutta. Etenkin musiikin oppimisessa näkyy lapsen kokonaisvaltaisuus. Opettajan tehtävänä on tukea lasta oppimisen eri vaiheissa. Työni esittelee tietoa ja keinoja lapsen motorisen oppimisen tukemiseksi.

Olen työskennellyt musiikkileikkikoulunopettajana kaikenikäisten lasten kanssa. Tällä hetkellä opetan kuitenkin 3–8-vuotiaita lapsia, joista sain inspiraation opinnäytetyötäni varten. Työni käsittelee ensisijaisesti 4–6-vuotiaita lapsia, joiden motoriset perustaidot alkavat olla jo vakiintuneita ja päivittäisessä käytössä. Opiskelen tällä hetkellä sekä varhaisiän musiikkikasvattajaksi että sellopedagogiksi, joten tarkastelen motorista oppimista myös alkeissoitonopetuksen näkökulmasta.

Lasten diagnosoidut oppimisvaikeudet ovat lisääntyneet viime vuosikymmenten aikana. Samoin lasten omatoiminen liikkuminen on vähentynyt. Oppimishäiriöt ovat lisääntyneet ja tutkimukset ovat todenneet motoristen häiriöiden liittyvän oppimisvaikeuksien syntymiseen. Musiikkileikkikoulu voi tarjota välineitä motoristen taitojen kehittämiseen ja ennaltaehkäistä oppimisvaikeuksia.

Tarkastelen työssäni, kuinka musiikkileikkikoulu voi edistää lapsen kehollista oppimista ja kuinka musiikin eri elementtejä voidaan harjoittaa liikunnallisilla keinoilla. Musiikkileikkikoulu on erittäin otollinen ympäristö kaikenlaiselle motoriselle oppimiselle. Musiikkileikkikouluryhmässä lapsi oppii sosiaalista kanssakäymistä, vuorovaikutusta sekä kehollisia taitoja. Opettajan vaikutus oppimiseen on erittäin suuri. Pohdin, miten opettaja voi luoda lapsiryhmänsä motorista oppimista tukevan musiikin oppimisen prosessin.

Seuraavassa luvussa kerron, minkälainen lapsi on 4–6-vuotiaana motorisilta taidoiltaan ja millä tavalla lapsi oppii kyseisiä taitoja. Kolmannessa luvussa tarkastelen lapsen

motorista oppimista musiikkileikkikoulu oppimisympäristönä. Leikkiminen on olennainen osa lapsen maailmaa. Motorinenkin oppiminen tapahtuu lapsilla leikkimisen avulla ja esittelen siksi erilaisia musiikkileikkikoulussa käytettäviä leikkimisen muotoja.

Luku neljä käsittelee musiikkileikkikoulua oppimisympäristönä opettajan näkökulmasta. Opettaja vaikuttaa suuresti oppimisympäristöön persoonallaan ja opetustyyllillään. Luvussa viisi esittelen motorista oppimista tukevaa oppimateriaalia tuntien suunnittelua varten.

Opinnäytetyöni viimeisissä luvuissa käsittelen käytännön esimerkein, kuinka musiikkileikkikoulunopettaja voi antaa välineitä motoristen taitojen oppimiseen ja kehittämiseen. Luvussa kuusi käyn läpi muutamia musiikkileikkikoulussa ja soittotunnilla esiintyviä musiikin oppimisen haasteita ja etsin niihin ratkaisuja liikkeen kautta motorista oppimista tarkastellen.

2 Lapsi ja motorinen vaihe

Ihminen on psyko-fyysis-sosiaalinen kokonaisuus. Kasvaminen ja oppiminen tukevat ihmistä kokonaisuutena. Etenkin lapsuusajan oppiminen muodostaa pitkiä kaaria erilaisten taitojen välille, ja pienikin uusi tieto avartaa kokonaiskuvaa maailmasta. Lapsi on kokonaisvaltainen oppija, jolla on valtava halu saada tietoa ympäröivästä maailmasta. Tässä luvussa kuvaan 4–6-vuotiaan lapsen oppimisprosessia ja käsittelen tekijöitä, jotka vaikuttavat lapsen motoriseen oppimiseen.

2.1 Kokonaisvaltainen oppiminen

Lapsen kehittymiseen ja oppimiseen liitetään usein termi kokonaisvaltainen oppiminen (engl. experience learning, experiental learning). Kokonaisvaltainen oppiminen tarkoittaa, että lapsi kehittyy yhtäaikaaisesti jokaisella osa-alueella, vaikka harjoittaisi kerralla vain yhtä taitoa. Tietämisen ja taitamisen yhdistäminen kuuluu kokonaisvaltaiseen oppimisprosessiin, jossa luova ajattelu, ongelmaratkaisutaidot, esteettiset valmiudet ja motoriset taidot kytkeytyvät toisiinsa. Tieto- ja taideaineisiin liittyy oppimiskäsitys, jossa prosessi ja lopputulos ovat yhtä tärkeitä (Räsänen 2010, 49.) Myös elämyksellisyys kuuluu olennaisena osana kokonaisvaltaiseen oppimiskäsitykseen (Viitala 1998, 29-31) Etenkin taideaineissa ilmenee kokonaisvaltaista oppimista, johon liittyy aistien jatkuvaa käyttöä. Aistisuus kuuluu merkittävänä ja erottamattomana osana taideajatteluun (Räsänen 2010, 49). Musiikkileikkikouluopetus pyrkii lopputulokseen, jossa taiteiden kautta opitaan jäsentämään tietoa ympäristöstä ja oppimaan myös tiedollisia, musiikkiin ensisijaisesti liittymättömiä asioita.

Käytännön esimerkkejä kokonaisvaltaisesta oppimisesta löytyy lapsen arjesta monia. Harjoitellessaan hyppimistä lapsi kehittää samalla avaruudellista hahmotuskykyä ja lihaksiaan sekä luo hermoyhteyksiä lihasten ja aivojen välille. Lapsi tunnustelee, miltä hyppiminen tuntuu eri alustoilla, jolloin materiaalituntemus kehittyy, luo pohjaa myöhemmässä ikävaiheessa mukaan tulevalle syy-seuraussuhteiden ymmärtämiselle, kehittää itsetuntoaan onnistumiskokemusten myötä ja kehittää ilmaisukykyään luomalla roolin itselleen hyppijänä (Kauhanen 2011, 27). Kun aikuinen opettelee uutta taitoa, oppiminen on paljon hienovaraisempaa ja eriytyneempää (Sinko & Tuomaala 2010, 3). Aikuisen ei enää tarvitse opetella perusliikumistaitoja, koska pohja uuden taidon luomiselle on jo tehty lapsena. (Zimmer 2011, 20-21.)

Lapsi on erittäin vastaanottavainen. Hän imee ympäristöstään vaikutteita, tapoja tehdä asioita ja tietoa. Lapsen synnynnäinen uteliaisuus on tärkeä elementti oppimisessa. Pieni lapsi uppoutuu täysillä uuden taidon harjoitteluun eikä anna minkään estää toistojen tekemistä. Hyppimistä harjoitellessa lapsen on saatava liikkua kyseisellä tavalla paikasta toiseen vaikka vanhempien hermot kiristyvät. Piirtäessään lapsi haluaa usein piirtää samoja muotoja, eläimiä tai kuvioita kuukaudesta toiseen. Hienomotoriikka valjastetaan muotoilemaan erilaisia eläimiä. Itsetunto vahvistuu, jos lopputulos vastaa lapsen mielikuvaa. (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piiroinen & Mäkinen 1993.)

2.2 Lapsi oppii koko ajan

Lapsen kehitys 4–6-vuotiaana on vielä täydellisen kesken. Lapsi käyttää koko kehoaan oppimisen välineenä. Uusien liikkeiden ja taitojen harjoitteluun vaatii useita toistoja. Alussa lapsi käyttää valtavasti liikaa voimaa liikkeiden suorittamiseen. Uusi tapa liikkua tai käyttää lihaksia muodostaa hermoratoja aivojen ja lihasten välille. Pidemmällä harjoittelulla hermoradoista muodostuu hermoverkostoja. Mitä useammin liikettä toistaa, sitä paksummaksi myeliinituppi hermosolun ympärillä muodostuu. Myeliinituppi on hermosolun viejähaaraketta ympäröivä tuppi, joka auttaa hermoimpulseja kulkemaan nopeammin. (Kivelä-Taskinen 2008, 12-13.) Liikkeet muodostuvat vähitellen useiden toistojen myötä automaattiseksi. Pyörällä ajaminen on hyvä esimerkki taidosta, joka pitkän harjoittelun myötä automatisoituu. (Kivelä-Taskinen 2008, 12-17.)

Lapsen motorinen kehitys alkaa jo kohdussa. Sikiö tunnustelee itseään, koskettaa käsillään suutaan, napanuoraansa sekä käsiään ja ns. kävelee kohdun seinämää pitkin. Sikiöaikaiset refleksit ovat motoristen taitojen esiasteita. (Kivelä-Taskinen 2008, 19.) Vanhempinsa ja kasvattajiensa tukemana lapsen refleksit alkavat vähitellen muuttua tiedostetuiksi liikkeiksi. Muutoksesta alkaa nopeatempoinen oppiminen, jonka tuloksina on kyky nousta tuettuna ylös, kävellä ja juosta. Oppimisen kaari ulottuu jokaiseen elämän osa-alueeseen. Tiedot ja taidot kasaantuvat vähitellen suuriksi kokonaisuuksiksi. Vaikka oppimisen sanotaan olevan elinikäistä, lapsuudenajan oppiminen on nopeinta. (Kivelä-Taskinen 2008, 22-28.)

Koska lapsi oppii vasta elämän perustaitoja, voidaankin pohtia yksittäisten taitojen äärimmilleen hiomista tarkkaan. Kuinka pienen lapsen kannattaa alkaa urheilla päämäärätietoisesti tai harjoittaa soitannollisia valmiuksiaan pitkällä tähtäimellä. Liian yksityiskohtaiseen oppimiseen ei ole vielä tarvetta panostaa, koska kehollisten taitojen ja mie-

len kehitys on vielä kesken (Autio 1997, 31). 5-6-vuotias lapsi alkaa vähitellen olla valmis harrastamaan. Sitä nuoremmat lapset toki hyötyvät harrastuksista, mutta tässä täytyy ottaa huomioon keholliset sekä mentaaliset realiteetit. Lapsen kokonaiskehitys ei ole vielä 3-vuotiaana saavuttanut pistettä, jossa aktiivinen opiskelu ja tuntikausien tehokas työskentely olisi mahdollista. Soitonopiskelu kannattaa aloittaa vasta myöhemmällä iällä, jolloin motoriset taidot ja kehonhallinta ovat kehittyneet sellaiselle tasolle, joka sallii lapsen käyttää tarkempaa hienomotoriikkaa. (Autio 1997, 28-31.)

2.3 Motoriseen oppimiseen vaikuttavia tekijöitä

Nykytutkimuksen mukaan lapsen kehittymiseen vaikuttavat yhtä suuresti perintötekijät, se ympäristö, jossa lapsi on kasvanut sekä vuorovaikutus lapselle läheisten ihmisten kanssa. Kasvava lapsi on kehitykseensä vaikuttavien osien summa. Myöhemmällä iällä motivaatio oppia uutta ja kiinnostuksen kohteet määräävät, mihin suuntaan lapsi itse suuntaa oppimistaan. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 18-19)

4–6 -vuotiaana lapsen motorinen kehitys alkaa vähitellen saavuttaa lopullisen tasonsa. Lapsi osaa liikkua kävellen, juosten ja hyppien. Hän pystyy hallitsemaan sekä lihaksiin kyeten roikkumaan puissa. Hän osaa pidellä kynää, käyttää saksia ja hallita perustaidot musiikki-instrumenttien käytöstä (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piiroinen & Mäkinen 1993, 48-51). Perusliikuntataidot, kuten käveleminen, hyppiminen ja juokseminen ovat jo vakiintuneet, mutta vaativat edelleen ahkeraa harjoittelemista ja toistojen tekemistä, samoin kuin hienomotorisemmat taidot (Kivelä-Taskinen 2008, 25). Lapsi alkaa hahmottaa syy-seuraussuhteita, jos ne liittyvät lapsen omaan maailmaan. Lapsi ymmärtää tarvitsevansa ponnistusvoimaa jaloistaan pystyäkseen hyppäämään korkealle. Lapsi myös ymmärtää tekojensa ja käytöksensä vaikutuksia ympäristöönsä. Liika voimankäyttö leikkiutilanteissa satuttaa, mutta tarpeeksi suuri voimankäyttö antaa resursseja juosta kovempaa ja käyttää kehoa tehokkaammin. (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piiroinen & Mäkinen 1993, 48-51.)

Neljävuotiaana lapsi alkaa nauttia ryhmässä tapahtuvasta tekemisestä (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piiroinen & Mäkinen 1993, 49). Musiikkiliikunta kehittää lapsen liikunnallisia perusvalmiuksia ja liikkeiden sekä tasapainon hallintaa. Liikuntaleikit, jotka perustuvat sääntöihin kiehtovat ja kehittävät samalla sekä suurien että pienien liikeratojen hallintaa (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piiroinen & Mäkinen 1993).

Kuusivuotiaana lapsen tiedollinen kehitys alkaa olla valmis koulumaailmaa varten. Lapsi kasvaa fyysisesti nopeaa vauhtia, mikä saattaa ilmetä liikuntavalmiuksien lyhytaikaisena taantumisena. Myös elämänrytmin muutokset koulumaailmaan siirryttäessä vaikuttavat lapsen henkiseen tasapainoon (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piiroinen & Mäkinen 1993, 51). Näistä syistä lapsen käytös saattaa olla ailahtelevaa. Eri aikaan kasvavat raajat ovat vaikeasti hallittavia. Kuusivuotiaana lapsi alkaa olla motoriselta kehitykseltään siinä vaiheessa, että tietoinen instrumenttitaiteiden opettelu on mahdollista. (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piiroinen & Mäkinen 1993, 51.)

2.4 Karkea- ja hienomotoriikka

Lapsen keho kehittyy ensin päästä jalkoihin. Pieni lapsi nostaa päätään ja oppii pyörimään keskiakselinsa ympäri, minkä jälkeen ottaa vasta jalat käyttöönsä (Kivelä-Taskinen 2008, 28-29). Tämän kehityksen rinnalla kulkee keskeltä sivuille etenevä kehittyminen. Kätet otetaan käyttöön ensin karkeamotoriikkaa, sitten hienomotoriikkaa käyttäen (Kivelä-Taskinen 2008, 25). Musiikkileikkikoulussa tehtävät harjoitteet voidaan lajitella sekä karkea- että hienomotoriikkaa sisältäviksi.

Liikkeen suorittamiseen vaikuttavat erilaiset tekijät. Taitotekijät, jotka painottuvat eri tavalla perustaitojen oppimisen eri vaiheissa, ovat oleellinen osa oppimista. Tasapaino, rytmikyky, avaruudellinen suuntautumiskyky, erottelukyky, muuntelukyky, reaktiokyky, yhdistelykyky ja muuntelukyky ovat taitotekijöitä. Tasapaino paikallaan pysyessä ja liikkeessä, liikkeen oikein ajoittaminen, suuntautuminen tilassa sen rajoitukset huomioiden, aistien välittämän tiedon erottelu lihasten toimintaa varten, sopeutuminen muuttuviin tilanteisiin, liikeosien joustava yhdistely ja kyky reagoida ovat esimerkkejä taitotekijöihin kuuluvista sisällöistä. (Autio 1997, 49-51.)

Perusliikuntataidot voidaan jakaa kolmeen ryhmään, jotka ovat tasapainotaito, liikkumistaito sekä käsittelytaito (Kivelä-Taskinen 2008, 25-28). Taitojen käyttöönottoon tarvitaan sekä hieno- että karkeamotoriikkaa. Karkeamotoriset liikkeet vaativat isojen lihasten, kuten asentoa ylläpitävien tukilihasten ja isojen käsi- sekä jalkalihasten käyttöä. Hienomotoriikkaan voidaan lukea pienet suun seudun liikkeet, silmän liikkeet sekä käsien liikkeet (Kivelä-Taskinen 2008, 25).

Liikkumistaito sisältää nimensä mukaisesti liikettä, joka liikuttaa paikasta toiseen (Kivelä-Taskinen 2008, 27-28). Esimerkiksi kävely, hyppiminen, juoksu, kiipeäminen kuuluvat liikkumistaidon piiriin. Liikkeet ovat karkeamotorisia. Käsittelytaito on hienomotorisempaa. Välineiden ja esineiden käyttö heittäen ja kiinniottaen ovat käsittelytaitoa vaativia (Kivelä-Taskinen 2008, 28). Purkin avaaminen, kirjoittaminen ja näppäileminen kuuluvat hienomotorisiin tapahtumiin.

Gallahue (1993) on luonut motoristen perustaitojen oppimisen vaiheille käsitteet alkeismalli, perusmalli sekä kehittynyt malli (Kivelä-Taskinen 2008, 25). Kouluikään mennessä motoristen perustaitojen mallit ovat muuttuneet kehittyneiksi malleiksi. Vauvan esineentavoittelusta kehitytään taitaviksi esineiden kiinniottajiksi (Kivelä-Taskinen 2008, 24).

Motoriset taidot kasaantuvat hierarkkisesti kuin pyramidi. Jotta korkeammanasteiset motoriset taidot voidaan hallita, pohjatyö on tehtävä kunnolla (Kivelä-Taskinen 2008, 25-26). Kävelemään opetteleminen vaatii, että lapsi on oppinut ensin kääntymään, sitten ryömimään, konttaamaan ja seisomaan tuen kanssa. Viimeinen vaihe ennen ensiaskeleita on ilman tukea seisominen, minkä jälkeen lapsen motoriset taidot riittävät kävelemään opettelemiseen. Korkeammanasteisten taitojen oppiminen saattaa tapahtua nopeastikin, mutta edellyttää, että alemmanasteiset erillistaidot ovat hallinnassa (Kivelä-Taskinen 2008, 25-26).

Karkeamotoriikka kattaa isot lihakset ja niiden liikkeet. Esimerkiksi hyppiminen, juokseminen, ryömiminen, pyöriminen kuuluvat kaikki karkeamotoriikan piiriin. Musiikkileikkikoulu on ihanteellinen ympäristö monipuoliselle karkeamotoriikan harjoittamiselle. Musiikin tahdissa liikkuminen erilaisin tavoin, liiku ja pysähdy -harjoitteet, tanssiminen ja kehon eri tasojen käyttävät harjoitteet kehittävät karkeamotoriikkaa monipuolisella tavalla.

Hienomotoriikkaa voidaan harjoittaa soittamalla erilaisia instrumentteja. Erilaiset otteet ja soittotavat mahdollistavat käden monipuolisen harjoittamisen. Piirtäminen, maalaminen ja muovailu taideintegraation muotoina ovat tehokkaita välineitä hienomotoriikan monipuolistamiseen.

2.5 Herkkyyskaudet

Herkkyyskausi tarkoittaa, että lapsen on mahdollista oppia uusi taito. Uusien taitojen oppimiseen kuuluu kaksi vaihetta. Kriittisessä vaiheessa lapsen on mahdollista omaksumaa uusi taito, mutta ilman jatkuvaa harjoittamista ja stimulointia taito ei kehity. Lapsi ei opi puhumaan, ellei hän kuule puhetta. Kommunikoimaan opetellaan ensin jokittelun, sitten sanojen välityksellä. Optimaalisessa vaiheessa kehitys on nopeampaa ja helpompaa. Optimaalisen vaiheen taitojen opettelu on lapsena paljon helpompaa kuin aikuisena, esimerkkinä puhdas lauluvire. Lapset oppivat helpommin laulamaan puhtaasti kuin vasta aikuisena laulamista opettelevat. (Flohr 2010, 14.)

Rytmitajun kehittymiselle on tutkittu olevan kolme eri herkkyyskautta, jotka ajoittuvat ikävuosille 0–11 (Kivelä-Taskinen 2008, 35–43). Rytmitaju on moniaistillinen tapahtuma, joka voidaan käsittää kyvyksi hahmottaa kuulon kautta rytmiä ja tempoa. Rytmitajuun liittyy olennaisesti myös käsite rytmikyky (Kivelä-Taskinen 2008, 26), joka liittyy rytmien motoriseen tuottamiseen soittaen, puhuen tai liikkuen. Synkronitaito on termi kyvyille tuottaa kuultu rytmi ja tempo liikkeenä (Kivelä-Taskinen 2008, 37). Lapsi oppii toisen herkkyyskauden aikana käsittelemään rytmiä tarkemmin kuin aikaisemmin. Toinen herkkyyskausi sijoittuu ikävuosille 4,5–7. Ulkoapäin annettu syke säilyy entistä paremmin ja hienomotoriikkaa vaativat suoritukset tarkentuvat soittotehtävissä (Kivelä-Taskinen 2008, 40).

2.6 Tutkimuksia motorisesta oppimisesta

Ongelmat motorisessa oppimisessä ilmenevät jo varhaisessa vaiheessa. Ongelmien vaikutukset näkyvät vasta myöhemmin. Monet tutkijat ovat tutkineet motorisen oppimisen vaikeuksia ja niiden ilmenemistä muussa toiminnassa (Kivelä-Taskinen 2008, 23). Ennaltaehkäisevä toiminta motoristen vaikeuksien ilmetessä auttaa lasta sopeutumaan normaaliin ryhmään ja ehkäisee syrjäytymistä. Tutkimuksissa on todettu, että motoriset vaikeudet saattavat aiheuttaa ongelmia sosiaalisuuden ja ystäväystymisen harjoittamisen parissa (Kivelä-Taskinen 2008, 23; Kauhanen 2011, 5). Mitä aiemmin ongelmat diagnosoidaan, sitä pikemmin lapselle voidaan tarjota kehitystä tukevaa toimintaa.

Lapsuudenajan motoriikan ongelmat ilmenevät usein koulumaailmaan astuttaessa. Lastenneuvola keräsi seulontatestein tietoa 1100 5-vuotistarkastukseen osallistuneelta lapselta heidän motorisista taidoistaan ja niiden kehityksestä. Tutkimus jakoi lapset

kahteen ryhmään. Toiseen ryhmään kuului motorisesti muita hitaammin kehittyneitä lapsia ja toiseen normaalisti kehittyneitä. Jatkotutkimukseen valittiin hieman yli 100 lasta, jotka olivat motorisesti muita kömpelömpiä sekä vertailuryhmä, joka koostui 40 lapsesta. Tutkimuksessa käytettiin testejä, joissa mm. jäljennettiin yksinkertaisia geometrisiä kuvioita piirtäen, leikattiin saksilla sekä hypeltiin yhdellä tai kahdella jalalla. Molempiin ryhmiin kuuluvien lasten motorista kehitystä seurattiin teini-ikään saakka. Testituloksista voitiin ennustaa 90 prosentin tarkkuudella kömpelömpien lasten kuuluvan vielä teini-ikässäkin motoristen vaikeuksien ryhmään. Seulontatutkimus löysi varsin luotettavasti lapset, joiden kehitys oli muista poikkeavaa. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen H., Lyytinen P., Pulkkinen & Ruoppila 2006, 78-80.)

Veli Laurinsalo toteutti espoolaisen päiväkodin kanssa kokeilun, jossa 4–5-vuotiaiden lasten kanssa tehtiin päivittäin sensomotorisia harjoitteita, kuten tasapainoliikkeitä, keski-viivan ylittäviä ristikkäisliikkeitä ja hienomotorisia sormiharjoitteita. Seuraavana vuonna lapset tekivät samoja harjoitteita kaksi kertaa viikossa. Päiväkodin ohjaajien mielestä kehitystä oli vuoden aikana tapahtunut hurjasti. Lasten keskittymiskyky oli parantunut, lapset kuuntelivat ohjeita ja olivat levollisempia. Etenkin levottomimpien lasten huomattiin hyötynneen kokeilusta. (Kivelä-Taskinen 2008, 23.)

2.7 Lapsi ja leikkiminen

Tämä luku on käsitellyt lapsen motorista oppimista melko tehokkaana ja tiedostavana toimintana. Lapsi kuitenkin harvoin itse ymmärtää, miksi tekee tiettyjä asioita ja miksi tuntee tiettyihin asioihin ylitsepääsemätöntä mielenkiintoa.

Leikkiminen on lapsen tapa jäsentää maailmaa. Leikkimisen kautta lapsi käsittelee uusia ja vieraita asioita. Leikin myötä löytyvän roolihahmon myötä lapsi oppii ymmärtämään, mistä ilmiöistä on kyse ja miten suhteuttaa ilmiö omaan kokemusmaailmaansa (Autio 1997, 15). Leikki voidaan jakaa kolmeen eri vaiheeseen: Toimintaleikkivaihe, roolileikkivaihe ja sääntöleikkivaihe (Autio 1997, 16). Toimintaleikkivaiheessa lapsi tutustuu itsensä ja ympäristöönsä havainnoiden ja liikkuen. Roolileikkivaiheessa lapsi ottaa itselleen roolin, jota matkii. Aikuisen tai hahmon toimintaa esittäessä yhdistyvät toimintaleikki ja lapsen mielikuvitus. Kolmannessa vaiheessa erilaiset sääntöleikit tulevat mukaan leikkimisen tueksi. Roolileikin rinnalle tulevat määräykset ja kätkeytynyt sääntö, jotka muuttuvat vähitellen esim. takaa-ajo -leikeiksi (kissa-hiiri). (Autio 1997, 15-17.)

Lapset myös käsittelevät arkoja ja pelottavia asioita leikin kautta. Renate Zimmer kertoo kirjassaan *Psykomotoriikan käsikirja* lapsesta, joka ikävän silmäoperaation jälkeen leikki kuukausia silmälääkärinä. Aluksi lapsi säikähti joka kerta lääkäristä mainittaessa, mutta työstettyään lääkärikäyntiä leikkiensä kautta lapsi uskaltautui lopulta lopputarkastukseen. (Zimmer 2011, 142.)

Neljään ikävuoteen mennessä yksinleikeistä on siirrytty yhteisleikkeihin (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piiroinen & Mäkinen 1993, 47-49). Erilaiset roolileikit luovat ymmärrystä toisen ihmisen toimintatavoista ja paikasta maailmassa. Leikkiessään kotileikkejä lapsi opettelee vanhempiansa rooleja ja koettaa ymmärtää, miksi vanhemmat käyttäytyvät niin kuin käyttäytyvät. Lapsi alkaa vähitellen samaistua toisiin ihmisiin. Leikeissä hyvä ja paha kohtaavat, ja itseksensä leikkiessään lapsi saa hyvän roolin. Yhteisleikeissä lapsi sen sijaan voi saada myös häviäjän roolin, jolloin koko ryhmän tuki kasvattaa lasta ottamaan uuden roolin vastaan. (Autio 1997, 15-17.)

Lelut ovat lapselle väline käsitellä vaikeita asioita. Lapsen ei tarvitse heittäytyä koko persoonallaan mukaan leikkiin, jolloin vaikeiden asioiden käsitteleminen ei ole niin henkilökohtaista ja haavoittavaa. Brutaalimpiakin asioita uskalletaan käsitellä leikkien kautta. Lapset tekevät ja löytävät leikkikaluja vaikka mistä ympäriltään. Vain mielikuvitus on rajana. Vähäisesti erilaisia materiaaleja, kuten kankaita, tarjoava ympäristö onkin paras tapa saada lapsen mielikuvitus liikkeelle leikkejä varten.

Seuraavassa luvussa esittelen, kuinka musiikkileikkikoulu voi vaikuttaa lapsen motoristen taitojen kehittymiseen erilaisten leikkien avulla.

3 Musiikkileikkikoulu lapsen motoristen taitojen kehittämisen paikkana

Musiikkileikkikoulussa toiminta rakentuu pitkälti leikkien varaan. Leikit kehittävät lasta kokonaisvaltaisesti ja monipuolisesti. Opettaja voi tehostaa oppimista valitsemalla leikkejä, jotka palvelevat tiettyä käyttötarkoitusta. Motoristen taitojen harjaannuttaminen auttaa instrumenttitaitojen alkeiden opettelussa sekä kehittää kehonhallintaa. Tässä luvussa jaottelen erilaisia musiikkileikkikouluun sopivia leikkejä niiden käyttötarkoitusten mukaan.

Yksi oppitunti musiikkileikkikoulussa saattaa sisältää kaiken sen motorisen oppimisen materiaalin, jonka lapsi käy päivän aikana läpi. Pihaleikeissä, koulun tai päiväkodin liikuntahetkissä sekä sosiaalisesta kanssakäymisessä harjaantuneet liikkeet otetaan käyttöön musiikkileikkikoulutunneilla. Tunti sisältää monipuolisesti erilaisia motorisia harjoitteita, jotka kehittävät lapsen alulla olevia taitoja monipuolisesti. Viikoittainen aktiivinen toistojen tekeminen tukee motorista kehittymistä ja vahvistaa lapsen osaamista.

Lapsi oppii kuin itsestään leikkien kautta. Henkisten taitojen harjaannuttaminen mielikuvituksen avulla näkyy vähitellen fyysisten taitojen puolella. Eri leikkijäroolien hakeminen antaa uusia näkökulmia tekemiseen, jolloin roolihahmon ilmentäminen tapahtuu uudenlaisten kehollisten toimintojen kautta (Autio 1997, 15). Erilaiset kävelytyylit, kasvojen ilmeet, fyysinen koko ja status ovat tärkeitä roolihahmon luomisessa. Pienikin muutos totutussa toimintatavassa järkyttää tasapainoa, joka ylläpitää perustaitoja. Lapsi on kuitenkin nopea oppimaan ja työstää mielellään uusia liikkumisen muotoja. Leikit siis motivoivat oppimaan. (Autio 1997, 15-17.)

3.1 Vuorovaikutusleikit

Musiikkileikkikoulussa on monenlaista vuorovaikuttamista. Opettaja on yhteydessä oppilaisiinsa ja oppilas on yhteydessä opettajaansa sekä toisiin lapsiin. Kaikkien lasten ei ole yksinkertaista löytää oikeanlaista tapaa olla vuorovaikutuksessa. Oikeanlaisen vuorovaikutuksen muodon löytäminen ei myöskään ole kaikille lapsille automaattista. Erilaisista perheistä tulevat lapset ovat tottuneet erilaisiin tapoihin vuorovaikuttaa. Yksilapsisesta perheestä tuleva lapsi saattaa kokea ristiriitoja toisten lasten kanssa leikkiesään. Musiikkileikkikoulu voi auttaa ja opettaa toimimaan ryhmässä.

Vuorovaikutusleikit sisältävät monenlaisia motoriseen kehitykseen liittyviä asioita. Lapsen on tärkeää oppia hallitsemaan liikkeitään, jotta ei mukiloisi innostuessaan vahingossa kaveriaan. Lapsilta saattaa helposti kadota liikkeen kontrolli, jos leikki on tarpeeksi aktiivinen.

Lapsen on tärkeää osata koskettaa toisia lapsia oikein. Hellä ja kaverillinen kosketus on yksi hyvän ryhmähengen edellytyksistä. Oikeanlaista koskettamista voidaan harjoitella leikeillä, joissa laulaen sivellään, taputellaan, naputellaan tai kutitellaan toista nättisti. Leikkiä voidaan harjoitella ensin tekemällä kyseisiä asioita omaan kehoon ja sen jälkeen vasta toiselle, jolloin käsitys liikkeen vaatimasta voimankäytöstä tarkentuu.

Vuorovaikutusleikkeihin kuuluvat myös erilaiset kohtaamisleikit. Lapsen tulee osata kohdella jokaista toveriaan oikeudenmukaisesti ja reilusti. Erilaiset musiikkileikkikouluissa tehtävät harjoitukset opettavat toisten huomioonottamista. Pallon kanssa voidaan tehdä harjoite, jossa pallo vieritetään ringissä lapselta toiselle. Samalla keksitään tarinaa, johon jokainen lapsi lisää yhden sanan kerrallaan. Leikissä on tärkeää, että jokainen lapsi saa vuorotellen sanoa jotain ja jokainen sana on merkityksellinen tarinaa eteenpäin vietäessä. Leikki vahvistaa ryhmähenkeä ja opettaa lapsille ryhmän jäsenten olevan tasavertaisia ja merkittäviä omana itsenään.

Toisenlainen vuorovaikutusleikki on parileikki, jossa lapset tarjoavat vuorotellen jonkinlaista liikettä toisilleen. Ensimmäisessä versiossa toinen lapsi ottaa vastaan kaikki tarjotut liikkeet ja toistaa ne sellaisinaan. Vuorot vaihtuvat. Toisessa versiossa lapset tyrmäävät vuorotellen toistensa esittämiä liikkumismalleja. Viimeisessä versiossa vaihtoehtona on joko hyväksyä tai tyrmätä toisen liike. Vuorottelu on jatkuvaa. Leikki opettaa ottamaan toisen ideat vastaan ja hyväksymään tyrmätyksi tulemisen herättämät negatiiviset tunteet.

3.2 Rytmileikit

Rytmileikkejä voidaan harjoittaa jokaisen laulun yhteydessä. Jaloilla voidaan liikkua perussykettä, jolloin pulssi kappaleelle löytyy. Seuraava aste rytmiharjoittelulle on eriytynyt rytminkäsittely: jaloissa säilyy perussyke (puolinuotteja), mutta kädet alkavat lyödä neljäsosia, jolloin käsien rytminkäsittely on tuplasti nopeampaa kuin jalkojen. Kun perussyke on hallinnassa, voidaan rytminkäsittelyä jalostaa eteenpäin.

Hienompaa motoriikkaa vaatii sanarytmien käsittely. Vaikeaa rytmiä voidaan lähestyä sekä liikkeen avulla että sanarytmeillä. Sanoittamalla rytmit voidaan yksinkertaistaa opittavia asioita. Sanarytmin päälle voidaan taputtaa rytmissä joko perussykettä tai toistaa sanarytmin rytmiä. Rytmia voidaan viedä myös lauluun mukaan. Jos opetettava kappale sisältää kyseisen vaikean rytmin, laulu voidaan laulaa sanarytmin avulla. Jokaiselle sävelle ja tahdille keksitään oma sanarytmi.

3.3 Aistileikit

Aistitoiminnan aktivoiminen on lapselle elämyksellistä. Tärkeää on myös pystyä eriyttämään eri aistien kautta tuleva informaatio. Harjoituksissa voidaan käsitellä erilaisia abstrakteja asioita, kuten lämpötilan vaihteluita, tunnelmia eri ympäristöissä tai elinympäristöjä. Jokainen lapsi tietää varmasti, miltä pakkasilma maistuu ja kuulostaa. Tieto lämpötilasta kulkeutuu tuntoaistin kautta aivoihin, mutta silti pakkasen kokemiseen liittyy muidenkin aistien välittämää tietoa. Eri yksilöille tämänkaltaiset abstraktit asiat muodostavat erilaisia mielikuvia ja tunteita.

Tuntoaisti on musiikkileikkikoulussa yksi tärkeimmistä aisteista. Soittaminen, rytmileikit ja kaikenlainen liikkuminen sisältävät tuntoaistin käyttöä. Opettajalla on mahdollisuus käyttää erilaisia materiaaleja opetuksessaan. Eri materiaalista tehdyt kankaat, jotka toimivat huiveina ja peittoina rentoutushetkissä tai välineinä kosketusharjoituksissa ovat erittäin käyttökelpoisia tuntoaistin aktivoijia. Tuntoaistin eriyttämistä voidaan harjoitella myös erilaisilla kosketusharjoituksilla. Pallot, sulat, pensselit, pumpulit ja erilaiset lelut ovat hyviä välineitä kehon läpikäymiseen koskettaen. Opettaja voi ohjeistaa lasta tunnustelemaan itseään tai tekemään saman kaverilleen. Molemmat tavat koskettaa auttavat tuntoaistin herättelyssä.

3.4 Koordinaatioleikit

Koordinaatioharjoituksissa toistojen määrä on erittäin tärkeässä roolissa. Oikeiden mallien opettelu runsain toistoin kehittää lasta merkittävästi. Koordinaatiokykyyn liittyvät oleellisesti rytmikyky, avaruudellinen hahmotuskyky, reaktiokyky sekä erottelukyky. Kykyjä ei voi erotella omiksi taidoikseen vaan ne yhdistyvät koordinaatiokyvyn alaisiksi. (Autio 1997, 49-51.)

Koko kehon koordinaatioharjoituksissa voidaan käyttää monenlaisia välineitä, kuten rytmirinkulaa. Rinkulan kanssa voidaan ryhmässä harjoittaa perusrytmiä, joka vaatii toimiakseen kaikkia koordinaatiokyvyn osa-alueita. Rinkulaa voidaan nostaa ja laskea istuen ja kiertää ympyrässä liikuttamalla oikealla kädellä rinkula vasemman vierelle. Rytmirinkulan kanssa voidaan myös liikkua erilaisin tavoin, kunhan pysytään piirimuodostelmassa.

Viisivuotiaat reagoivat kaksi kertaa hitaammin kuin aikuiset (Autio 1997, 51). Reagoitakyvyn harjoittaminen on siis erittäin tärkeää. Reaktiokyvyn ja yhdistelykyvyn harjoituksissa voidaan käyttää eri liikesarjojen yhteensovittamista. Äänimerkistä vaihtuva liiketyyppi tai liiku-pysähdy -harjoitukset ovat lapsista jännittäviä ja mielekkäitä liikuntaleikkejä. Oman lisäelementtinsä tuo, jos leikkiin lisätään mielikuvia. Avaruudellista hahmotuskykyä sekä erottelukyky voidaan harjoittaa erilaisilla hyppimistä harjoittavilla leikeillä. Etenkin rytmisissä hyppiminen vaatii, että lapsi osaa ajoittaa hyppynsä ja käyttää sopivasti voimaa laskeutuakseen alas seuraavaa hyppyä varten. Sivulle, eteen ja taakse ohjautuvat hyppyt kehittävät käsitystä tilasta, mikä on avaruudellisen hahmotuskyvyn yksi olennaisista elementeistä. Monipuoliset liikuntaleikit harjoittavat koordinaatiokykyä.

Claveilla, malleteilla ja eri materiaaleista tehdyillä putkilla voidaan harjoittaa hienomotorisempaa käsien koordinaatiota. Sen lisäksi, että käsien ote välineistä tarkentuu, käsien avaus ja puristusotteet selkenevät lapselle. Esim. claveilla tehdyissä harjoituksissa voidaan ylittää keskiviiva, jolloin aivokuori aktivoituu voimallisesti (Kivelä-Taskinen 2008, 26).

3.5 Taideintegraation liittyvät leikit

Musiikkileikkikoulussa käytetään paljon eri taiteenalojen oivalluksia musiikin opettamisessa. Erilaisia kuvataiteen alan materiaaleja (paperi, savi, muovailuvaha) ja työstämistekniikoita, kuten maalaamista, sormiväriä ja tilataideteosten luomista voidaan harastaa myös musiikkileikkikoulussa. Tanssiminen on myös erittäin käytetty taiteen muoto musiikkileikkikoulussa.

Tanssiminen sisältää jo itsessään monenlaisia liikkumisen muotoja. Elastinen liike pyrkii kokonaisvaltaisen liikkumisen lisäksi pikkutarkkoihin käsien ja jalkojen asentoihin. Nilkkojen asentoa muuttamalla voidaan kehittää seisoessa sekä tasapainoa että hienomotorisen liikkeen hallintaa. Tanssin liittäminen motorisiin harjoitteisiin tuo muka-

naan uuden näkökulman ja motivaation aiheen oppimiselle. Tanssiminen lisää myös muuntelemisen määrää erilaisissa harjoituksissa.

Kuvataiteet lisäävät ensisijaisesti lapsen hienomotorisia valmiuksia. Erilaisten kynien piteleminen auttaa hahmottamaan käden toimintaa ja motoriikkaa. Tilataideteosten luomiseen voidaan käyttää esineitä ja välineitä, tai lapset voivat olla itse osana taideteosta joko äänimaisemana, liikkuvana elementtinä tai muuna teokseen sopivana muotona.

Esittävä taide on mukana musiikkileikkikoulussa jokaisella tunnilla. Eläinlauluja lauletaessa lapset esittävät kyseisiä eläimiä ja liikkumisharjoitukset monipuolistuvat mallintamalla erilaisten eläinten liikkumistapoja. Myös eri ammattinimikkeet ovat hyviä tunnetilojen ja liikkumistapojen ilmentäjiä.

4 Opettaja motorisen oppimisen tukijana

Opettajalla on suuri vastuu oppilaidensa kokonaisvaltaisesta tukemisestä. Musiikkileikkikoulu ei ole pelkästään musiikin oppimista varten, vaan eräs koulumaailmaan valmistavista ympäristöistä. Musiikkileikkikoulussa lapsi oppii laajalti asioita sosiaalisista taidoista kehonhallintataitoihin. Kaikki nämä taidot ovat erittäin tärkeitä koulussa ja läpi elämän.

Opettajan tehtävä on suunnitella tuntirakenne niin, että tunti sujuu keskeytyksittä, jolloin voidaan säilyttää positiivinen perusvire ja keskittyä musiikin oppimiseen. Musiikkileikkikoulu on sosiaalisten-, vuorovaikutus- ja motoristen taitojen oppimisen kenttä. Monipuolinen tuntisuunnitelma kattaa nämä kaikki osa-alueet ja niiden lisäksi soittamisen sekä laulamisen opettamisen.

Tämä luku käsittelee havainnollistavien esimerkkien avulla, kuinka opettaja voi rakentaa motoristen taitojen harjaannuttamista tukevan oppimisympäristön musiikkileikkikoulussa.

4.1 Lapsi ja itsetunto

Musiikkileikkikoulunopettajalla on erittäin suuri vastuu lapsen itsetunnon kehityksen tukemisessa. Palautteen antaminen on tärkeää, etenkin jos lapsi on suorittanut jotain hyvin. Tärkeämpää on kuitenkin, millä tavalla palaute annetaan. Lapsen taitoja tulisi kehua mutta mielekkäintä olisi antaa palautetta sellaisista osa-alueista, joissa lapsella on vielä parantamisen varaa. Kokemus osaamisesta ja kykenevyydestä saavutetaan, jos lasta kannustetaan yrittämään. Osaamisen heikkojen osa-alueiden tukeminen ja positiivisen palautteen antaminen hyvin tehdystä työstä on tärkeää.

Motorisesti heikompaa lasta tulisi huomioida ryhmätoiminnassa lapsen omilla ehdoilla. Lapsen suorituksia ei tulisi verrata muiden ryhmän jäsenten suorituksiin. Käsitys omista taidoista vääristyy, jos vertauskohtana ovat vain toiset lapset. Lapsen näkökulmasta positiivista minäkuvaa kehittävämpi vaihtoehto on verrata lapsen uutta suoritusta vanhaan suoritukseen. Lapsi ymmärtää suorituksensa parantuneen, jolloin tahto kehittää kyseistä taitoa vahvistuu.

Lapsen itsetunto kehittyy vahvaksi, jos omaan osaamiseensa liittyviä positiivisia kokemuksia on riittävästi. Persoonallisuuserot vaikuttavat siihen, kuinka hanakasti lapsi kokeilee temppeä uudelleen epäonnistumisen jälkeen. Tutun lapsiryhmän kanssa työskennellessään opettajan on helppo puuttua persoonallisuuseroista johtuviin erilaisiin tapoihin reagoida tilanteissa. Jokaisessa musiikkileikkikouluryhmässä on ainakin yksi lapsi, joka reagoi negatiivisesti uusien taitojen harjoitteluun. Lapsen ensireaktio on yleensä ”En osaa, en halua!”. Opettajan tulee osata reagoida tilanteeseen oikealla tavalla ja innostaa lapsi kokeilemaan. Lapsesta epämiellyttävältä tuntuvan tehtävän suorittamisen voi palkita esimerkiksi antamalla luvan soittaa rumpuja. Soittotehtävät ovat lapsista usein miellyttäviä ja kehittävät kuin huomaamatta heidän motorisia taitojaan monipuolisesti. Hitaasti lämpenevien lasten kannustaminen on erittäin tärkeää.

Opettajan tulisi kuitenkin muistaa, että musiikkikouluryhmän jäseniä ei tulisi vakiinnuttaa tiettyihin samoihin rooleihin. Tietyillä samoilla lapsilla ilmenee usein motorisia ongelmia soittotehtävissä mutta opettajan pitäisi silti luoda lapselle kokemus onnistumisesta. Vaikka lapsi kokee ongelmia sointujen soittamisessa, hän voi silti olla oikein näppärä improvisoimaan sooloja. Yhden soittotehtävän sisällä voi olla monenlaisia rooleja, ja opettajan tulisi löytää lapsen parhaimmat puolet. Jokaisella lapsella pitäisi olla oikeus olla silloin tällöin ensimmäisenä jonossa ja avustaa opettajaa tarvittaessa. Lapsille voi myös kokeilla antaa erityistehtäviä: opettaja voi esimerkiksi antaa erityisiä tehtäviä lapsille, jotka eivät malta pysyä paikallaan pitkään. Soittimien jakaminen muille lapsille ja korjaaminen pois ovat hyviä esimerkkejä erityistehtävistä.

Arat lapset tупpaavat jäämään helposti kovaäänisempien lasten jalkoihin. Samalla kun lapsen persoonallisia piirteitä tuetaan, voidaan myös ryhmätoiminnassa ilmeneviä eroja tasoittaa. Persoonallisuuserot näkyvät musiikkileikkikoulun arjessa jatkuvasti. Rohkeampi lapsi esittelee taitojaan mielellään, kun arempi lapsi saattaa piilotella osaamistaan viimeiseen asti. Arkaa lasta tulisi rohkaista ja kannustaa yrittämään ilman pelkoa epäonnistumisesta. Turhan rohkeaa lasta tulisi vastavuoroisesti hillitä ja yrittää kohdentaa hänen näyttämisenhaluaan liikkeiden ja taitojen hienomotoriseen harjoittamiseen. Näin lapset oppivat vähitellen ottamaan huomioon toisensa ja tukemaan toisiaan ryhmätoimintaa vaativissa tilanteissa.

4.2 Mitä opettajan tulisi ottaa huomioon?

Opettajan tulee taata oppilailleen turvallinen ja vapaa oppimisympäristö. Turhia vaaratilanteita aiheuttavat esineet ja tavarat tulee siirtää pois tieltä. Tuntisuunnitelmaa laadittaessa opettajan tulee muistaa huomioida monenlaiset tekijät. Tehtävästä toiseen siirtyäessä lapset tulisi voida rauhoittaa, jotta lasten toisilleen aiheuttamilta vaaratilanteilta vältyttäisiin. Jokaiselle lapselle tulisi taata fyysinen koskemattomuus. Erot persoonallisuuksissa määräävät kuinka paljon ja millaista kosketusta lapsi sietää. Välillä erittäin fyysiseksi ja aktiiviseksi äityvä musiikkileikkikoulutunti saattaa olla joillekin lapsille epämiellyttävyyden rajoilla.

Musiikkileikkikoululuokka on täynnä monenlaisia mielenkiintoisia instrumentteja. Lasten huomio kiinnittyy välittömästi luokkaan astuttaessa kosketinsoittimeen (piano, flyygeli) sekä mahdollisesti esillä oleviin rumpuihin. Ryhmän aloittaessa tulee soittimia ja tunti-käyttäytymistä koskevat säännöt tehdä selviksi. Jotta opettajan laatimat säännöt eivät tuntuisi liian ankarilta, täytyy lapsille antaa mahdollisuus kokeilla kyseisiä instrumentteja silloin tällöin. Näin vältytään liian suureksi kasvavalta kiusaukselta soittaa soittimia ilman lupaa.

Musiikkileikkikoulutunti palvelee tarkoituksensa, kun tuntisisältöön kuuluu monenlaisia musiikillisia elementtejä. Opettajan tulisi suunnitella tunti kattamaan musiikin työkalut ja tarkistaa suunnitelmaa tehdessään tunnin sisältävän monipuolisesti eri elementtejä. Kaikkien elementtien läpikäymiseen ei toki riitä yksi tunti. Neljän viikon välein vaihtuva ja etenevä suunnitelma antaa mahdollisuuden käyttää musiikin eri elementtejä vaihtelevasti koko kauden ajan.

4.3 Suunnitelmasta toteutukseen

Tuntisuunnitelman tekeminen vaatii tarkkuutta. Jokainen siirtyminen tekemisestä toiseen on suunniteltava erittäin tarkkaan, jotta häiriöiltä vältytään. Opettajan tulee osata ennakoida tilanteet, joihin opettajan oma epätietoisuus saattaa johtaa. Tämä tarkoittaa sitä, että tuntisuunnitelma on lähestulkoon osattava ulkoa.

Tuntisuunnitelma ei aina kuitenkaan toteudu suunnitellulla tavalla. Lasten vireystila tai muut tekijät saattavat aiheuttaa sen, että suunniteltu ohjelma on mahdotonta toteuttaa juuri suunnitellulla tavalla. Siinä vaiheessa opettaja tarvitsee luovuutta, jotta yllättävästä

tilanteesta selvittää. Ammattitaitoon kuuluu, että takataskussa on aina muutama lauleikki valmiina yllättäviä tilanteita varten. Vuosien työkokemus kartuttaa laululeikkivaraa vauhdilla, jolloin äkilliset muutokset eivät häiritse tunnin kulkua. Erilaiset nimi-leikit, ringissä tapahtuvat reagoitileikit, joissa erilaisia ääniä tai taputuksia laitetaan eteenpäin seuraavalle ringissä tai erilaisten eläinten askelluksia yhdistävät liikuntaleikit ovat aina oivallisia valintoja tilanteisiin, jotka eivät sujukaan niin kuin on suunniteltu.

Yleensä musiikkileikkikoulutunnin aloittaa alkulaulu, jonka tarkoituksena on virittää tunnelmaan. Opettajan olisi hyvä kiinnittää edes kerran tunnin aikana jokaiseen lapseen huomiota yksilönä. Kuulumisten kyseleminen joko alkulaulun yhteydessä tai erikseen saa lapsen tuntemaan olevansa tärkeä. Lapsen mainitseminen nimeltä on myös tärkeää tunnin aikana. Usein ne lapset saavat helpoimmin huomiota, jotka ovat äänessä ja häiritsevät opetusta. Ujoimpiakin oppilaita olisi huomioitava yhtäläisellä tavalla.

Joskus leikki saattaa kääntyä liian rajuksi, jos leikki on liian aktivoiva lapsille. Opettajan on huomioitava, että helposti virittyvät lapset aktivoituvat liikaa, jolloin konflikteja saattaa syntyä. Lapset tulisi osata rauhoittaa yhtä nopeasti. Laululeikkien avulla voidaan opastaa lasta oikeanlaiseen kosketukseen. Kehonhallinta, joka liittyy liikkeiden nopeuden ja voiman säätelyyn auttaa välttämään tilanteita, joissa kosketus äityy liian rajuksi. Lyöminen ja väkivaltainen käytös ei ole koskaan sallittua musiikkileikkikoulussa. Toisen kehoa tulee kunnioittaa samalla tavalla kuin omaakin kehoa. Lelut ovat hyviä välineitä hyvän kosketuksen löytämisessä. Leluille voidaan osoittaa hellyyttä ja eläinhahmoihin samaistutaan helposti.

Lapset eivät malta istua paikallaan kovin pitkään. Suunnitelman tulisi kattaa vaihtelevasti sekä paikallaan pysymistä vaativia että aktiivisia tapahtumia. Liikkumisleikkejä olisi hyvä lisätä suunnitelmaan jokaisen soittotehtävän jälkeen. Liikkumisleikit, joissa lapsi saa päästellä kaiken patoutuneen fyysisen voimansa, auttavat lasta pysymään tarkkaavaisena sitä vaativissa tehtävissä. Opettajan tehtävä on suunnitella leikit niin, että lapsen motorisia taitoja sekä kehonhallintaa harjoitetaan. Leikit, joissa lapsi käyttää eri tasoja (ryömii, kurottaa varpaillaan seisoen kohti taivasta, hiipii puolikumarassa) kehittävät tasapainon hallintaa. Tanssilliset leikit voivat sisältää räjähtävää voimaa kuten myös tasapainoainin ärsyttämistä esim. painoa jalalta toiselle vuorotellen vaihtaen.

5 Opetusmateriaalia motoristen taitojen oppimiseen

Varhaisiän musiikkikasvattajat painivat päivittäin erilaisten opettamiseen liittyvien ongelmien parissa. Jokainen musiikkileikkikouluryhmä on omanlaisensa, jolloin ryhmänsä sisäiset tarpeet ja ongelmat saattavat vaihdella suuresti. Suomessa varhaisiänmusiikkikasvatus on erittäin hyvällä mallilla. Vuosikymmeniä jatkunut systemaattinen ja korkeatasoinen opetus on tuottanut tulosta. Kokeneet opettajat ovat koonneet tietämyksensä kansien väliin ja julkaisseet oppimateriaalia muiden luettavaksi. Etenkin lasten liikkumiseen ja rytmisiin taitoihin painottavia teoksia on viime vuosina julkaistu runsaasti. Seuraavassa käsittelemme muutamia teoksia motoriikan ja kehontuntemuksen kehittämisen näkökulmista.

5.1 Rytmikylvyn Pikku-kuplat

Rytmikylvyn Pikku-kuplat on Elina Kivelä-Taskisen kirjoittama kattava teos rytmiiän opettamiselle. Rytmisen kehityksen fysiologista ja neurologista taustaa valottava teos sisältää myös koordinaatioharjoituksia ja auttaa esimerkeillään soveltamaan tietoa musiikki- ja rytmiiikkahetkiin. Kirja sisältää CD-levyn, joka sisältää kirjassa esitelyihin leikkeihin ja harjoituksiin tehtyä musiikkia. Tämä monipuolinen ohjelmistopaketti käytettäväksi kotona ja musiikkiharrastuksissa sisältää harjoituksia, jotka edistävät aistien kautta hahmotettavia rytmejä.

Kirjassa on reilusti erilaisia harjoitteita eritasoisille oppijoille. Kirja neuvoo esimerkiksi käytännön vinkein yksivuotiaasta kuusivuotiaaseen millaiset leikit, liikunta- ja soittotehtävät, kuuntelu ja rauhoittelu -osiot sopivat tuntisuunnitelmaan.

Seuraavaksi on eräs kirjasta poimittu koordinaatiotaitoa harjoittava soittotehtävä. Kirja neuvoo ensin musiikin- ja rytmiiikanopettaja Marianne Sundroosin ohjeella kuinka sanomalehdestä tehdään clavet (Kivelä-Taskinen 2008, 96). Sen jälkeen esitellään intiaani-teemaan sopiva rytmileikki, jossa parin kanssa lyödään kapuloita yhteen annetun rytmin ja esimerkin mukaisesti. Lyöntejä on viidenlaisia: lattiaan, omat kapulat yhteen, oikea kapula kaverin oikeaan kapulaan, vasen kapula kaverin vasempaan kapulaan ja parin kanssa molemmat kapulat yhteen (Kivelä-Taskinen 2008, 139).

5.2 *Hip hoi musisoi*

Hip hoi musisoi eli musiikin varhaiskasvatuksen käsikirja on varhaisiänmusiikkikasvattajien laatima kirja koteihin ja alalla työskentelevien käyttöön. Monipuolisesti lapsen kehitystä syntymästä seitsemänvuotiaaksi avaava teos antaa näkökulman myös lapsen musiikilliseen kehitykseen.

Kirja esittelee vuosi vuodelta lapsen kehitystä motorikan, tunne-elämän sekä tiedollisuuden kehitystä. Jokaisen ikävuoden kohdalla kerrotaan kehitysvaiheeseen liittyviä faktoja ja kuinka kehitystä voidaan tukea sekä edistää kasvattajan näkökulmasta.

Kirjan lopussa kuvaillaan lapsen musiikillista kehitystä. Kuuntelukyvyn ja musiikillisen muistin kehittämistä, äänenkäytön ja laulamisen kehittämistä sekä musiikin mukaan liikkumista käydään läpi ikävuosittain. Musiikillista kasvamista tuetaan vinkeillä, jotka ovat käyttökelpoisia sekä kotiympäristöön että musiikkiharrastuksiin.

Teos sisältää ohjeita äänenkäytön harjoittamiseen ja sen opettamiseen. Kuuntelemista harjoitellaan oman sisäisen äänen kuuntelemisella sekä ulkoapäin tulevaan ääneen reagoimisella. Kuunteleminen on osa musiikillisia työtapoja. Kirja neuvoo harjoitteita accelerandon ja ritardandon käyttöön musiikkihetkessä, nousevaan ja laskevaan sävelkulkuun sekä kuuntelukyvyn herättämiseen. Osiossa musiikkiliikunta käsitellään, kuinka eri tahtiosoituksia voidaan opettaa leikkien avulla ja kuinka muotorakenteet linkittyvät musiikkiliikunnan oppimiseen.

5.3 *Musiikkia liikkuen ja Musiikkia tanssien*

Musiikkia liikkuen on Inkeri Simola-Isakssonin, Soili Perkiön ja Marja-Leena Juntusen kirja musiikkiliikunnasta. Kirja soveltuu materiaaliksi opettajiksi opiskelevien koulutukseen sekä erilaiseen musiikkia ja liikuntaa yhdistävään opetukseen. Kirjassa tutustutaan musiikkiliikunnan osa-alueisiin ja kuvataan musiikkiliikuntaan liittyviä harjoituksia huomioiden erilaiset oppijat. Jokaisesta harjoituksesta on eritasoisia sovelluksia, jotka sopivat eri-ikäisille ja tasoisille oppijoille. Kirjan käyttäjällä on mahdollisuus valita ryhmälleen juuri sopiva sovellus. Kirjassa esitellään myös Orff- ja Dalcroze-pedagogiikkaa, jotka ovat vaikuttaneet suomalaisen musiikkikasvatuksen kehittymiseen. Teoksen sisällä punainen lanka on musiikin yhteys kehollisuuteen.

Kirja esittelee kattavasti musiikkiliikunnan käsitteistöä ja avaa artikkeleiden avulla musiikkiliikunnan käyttötapoja. Artikkelit sisältävät tietoutta musiikkiliikunnan eri osa-alueista: rytmikasta, kehonhallinnasta, säveltapailusta, kuuntelukasvatuksesta, luovasta liikkumisesta sekä plastiikasta. Artikkelit avaavat harjoitteiden perusteita ja neuvovat lukijaa käytännön ohjein, miten artikkeleiden sisältöä sovelletaan opetuksessa.

Kirjan vahvuus on se, että se listaa systemaattisesti musiikkiliikunnan, kehon ja rytmikan kehittämiseen liittyviä harjoituksia. Näin kirjan lukijan on helpompi ymmärtää miksi kyseistä harjoitusta tehdään ja mitä harjoituksen taustalta löytyy. Kehollisten taitojen kehittymistä avataan esittelemällä perustapoja olla kehonsa kanssa. Eri ruumiinosien koskeminen, kehon kokeminen eri asennoissa, kehon kokeminen liikkeessä, liikkeiden koordinaatio, tasapaino, kehon suhde tilaan (paikan löytäminen tilassa), oma keho suhteessa toiseen, välineiden käyttö suhteessa omaan kehoon sekä rentoutuminen ovat esimerkkejä kehon eri funktioista. Kirja neuvoo opettajaa haastamaan lapsia pohtimaan erilaisia vaihtoehtoja totutuille liikkeille. Mielikuvien kautta aistiärsykkeet herättävät tunteuksia kehossa. Leikin kautta tapahtuva tiedostaminen ja parantunut kehontuntemus auttavat itsetunnon ja hyvinvoinnin kehittämisessä.

Kirja aloittaa rytmisen kasvatuksen pohjalta: perusliikkeistä. Pienen lapsen sisäinen tempo on todennäköisesti eri kuin annetussa musiikissa, jolloin rytmin yhdenmukaistaminen tapahtuu vähitellen harjoitusten edetessä. Liiku ja pysähdy – harjoituksiin sisältyvät eri liikuntatavat sekä musiikin kuunteluun liittyvät musiikilliset vastakohtat (legato-staccato, korkea-matala). Rytmia käsitellään sisältäpäin ohjautuvana, lapsen oman sisäisen sykkeen mukaisesti ja leikitoverin sykkeen mukaan liikkumaan tottuen. Vähitellen siirrytään opettajan antamaan ja ulkoapäin tulevaan rytmiin.

Kirja esittelee kehollisia valmiuksia harjoittavassa osiossa harjoitteen ”Öljyty puu”, jossa vapaasti tilassa seisoen voi kuvitella olevan vanha, jyrkäv puu, jonka juuret ulottuvat syväälle. Juurista alkaa virrata öljyä, joka vähitellen rasvaa kehon suuria niveliä nilkoista ylöspäin olkapäihin ja siitä ranteisiin jatkuen sormiin saakka. Öljy irrottaa nivelet jatkuvaan ja joustavaan liikkeeseen, jonka mukana keho seuraa. Liike on vapaa ja nivelten välissä on paljon tilaa. Kun koko kehon on saatu liikkeeseen mukaan, alkaa keho vähitellen pysähtyä sormista alkaen. Kun keho on kokonaan pysähtynyt, jää niveloiksi tunne avarasta tilasta. Harjoituksen aikana täytyy muistaa hengittää jatkuvasti.

Toinen kirjan esimerkkiharjoitus liittyy tasa- ja kolmijakoisten iskujen harjoitteluun. Monelle lapsuudesta tuttu ”Tuiki, tuiki tähtönen” saa polyrhythmisen asun. Ensimmäisessä

variaatiossa jokaisen säkeen viimeinen puolinuotti muutetaan pisteelliseksi (tui-ki, tui-ki täh-tö-nen). Toisessa variaatiossa pisteelliseksi puolinuotiksi muutetaan säkeen kolmas iskuala (tui-ki, tui-ki täh-tö-nen). Kirja esittelee lisää variaatioita teemasta. Jokainen variaatio lauletaan ja liikutaan läpi kaanonissa 2–4 henkilön ryhmissä.

Musiikkia liikkuen on saanut rinnalleen sisarteoksen *Musiikkia tanssien*. Kirja esittelee nimensä mukaisesti tanssillisia keinoja musiikin opettamiseen. Kirjassa käsitellään musiikillisia elementtejä, kuten muotoa ja fraseerausta eri maiden ja aikakausien tanssien avulla. Kirjassa esitellyt tanssit tuovat musiikin näkyvään muotoon.

Musiikkia tanssien -kirjassa on esimerkkejä tutustumisleikeistä, suomalaisista piirileikeistä, kansantansseista, perinteikkäistä tanssiinkutsu -tansseista sekä kontakti- ja laululeikeistä. Kirja esittelee ”Suutarinemännän kehtolauluun” (suom. kansanlaulu) tehdyn kontaktileikin. Tasajakoinen musiikki siivittää reippaaseen vapaaseen askellukseen tilassa. Kahdeksan askeleen jälkeen etsitään pari, jonka kanssa tehdään seuraavan kahdeksan sykkeen aikana kyynäpäättervehdys. Tervehdyksessä pari koskettaa vuorotellen oikealla ja vasemmalla kyynäpäällä toisiaan. Tervehdys viimeistellään taputuksilla parin käsiin. Taputussarjan loputtua etsitään uusi pari.

5.4 *Psykomotoriikan käsikirja*

Tohtori Renate Zimmerin kirja *Psykomotoriikan käsikirja: Teoriaa ja käytäntöä lasten psykomotoriseen tukemiseen* suomennettiin psykomotoriikan perusteita käsittelevän ammattikirjallisuuden ja oppimateriaalin puutteen vuoksi.

Kirja pureutuu psykomotoriikaksi nimitettävään terapiasuuntaukseen, joka auttaa oppimisvaikeuksiin, puhehäiriöihin sekä esim. motoriseen kömpelyyteen. Lapsikeskeisen kirjan eräs näkökulma on lapsen psykomotorisen kehityksen tukeminen. Kirja selvittää myös kuinka merkittävää kehityksen kannalta lapsen tukeminen on. Kirja keskittyy positiivisen minäkuvan luomiseen vinkkien avulla. Esitellyt liikuntaleikki-ideat pohjautuvat siihen ajatukseen, että lapsen tulisi saada liikkua omalla tavallaan. Oma ilmaisu ja henkilökohtainen tapa ratkaista ongelmia ovat keskipisteessä.

Kirjan viimeiset luvut sisältävät käytännön harjoitteita toteutettavaksi. Eräs harjoituksista on nimeltään ”Koira taluttaa sokeaa”. Tila, jossa liikutaan, on täytetty esineillä, jotka vaikeuttavat kulkua tilassa. Leikissä parin toinen jäsen on kulkemista johtava koira ja

toisen silmät on sidottu. Koira johdattaa kulkua äänimerkkien avulla, jotka johdatettava tulkitsee liikkuaan tilassa törmäämättä esineisiin. Harjoitus edistää taktiillista, kineesteettistä sekä auditivista havainnointikykyä. Harjoitus on myös sosiaalinen kokemus.

Toinen esimerkkiharjoitus "Vampyyrin herättäminen" sisältää odottamisen jännittäviä elementtejä. Leikki sopii viisivuotiaille ja vanhemmille lapsille. Yksi lapsista makaa hiljaa lattialla. Muut lapset yrittävät hiljaa lähestyä vampyyriä. Jos vampyyri herää ennen kuin lapset pääsevät koskettamaan, vampyyri alkaa jahtaa lapsia. Se joka ehtii koskettaa vampyyriä ennen kuin se herää, muuttuu uudeksi vampyyriksi. Erittäin jännittävä ja mahdollisesti pelottavakin leikki sallii lapsen itse päättää, haluaako hän kiinnijäätään ryhtyä uudeksi vampyyriksi.

Teoksessa esitellyt liikuntaesimerkit soveltuvat erittäin hyvin musiikkileikkikoulukäyttöön. Taitava opettaja osaa liittää harjoituksiin musiikillisia elementtejä.

6 Musiikillisiä harjoitteita motoriikan tukemiseksi musiikkileikkikoulussa

6.1 Muodon hahmottaminen

Sävellyksen muotoa voidaan harjoitella erilaisilla liikuntaleikeillä, joissa esim. A-B-A-muotoisen sävellyksen eri osissa etsitään erilaiset tavat liikkua. Säkeen A aikana voidaan liikkua marssien, liikuttaa palloa ringissä, kävellä ringissä tiettyyn suuntaan mutta kuitenkin niin, että muodolle A vakiintuu selvästi tietty liike. Muoto B tarvitsee myös oman liikkeensä. Kun lapset ovat oppineet liikkumaan sävellyksen rakenteen, voidaan kappaletta jalostaa rytmikäsittelyllä.

6.2 Rytmihallinnan kehittämistä

Vielä neljävuotiaatkin lapset saattavat liikkua sisäisen rytminsä mukaisesti. Ulkoapäin tulevan rytmin toistaminen saattaa olla vaikeaa. Joskus kyseessä on olla kehonhallinnan ongelma. Lapsen on vaikeaa hallita liikettään niin, että osuu ajoissa iskulle. Liika tai liian vähäinen voimankäyttö on usein syynä ajoituksen ongelmiin.

Lapset helposti hätiköivät lauluja laulaessaan tai soittaessaan, jolloin sävellykset eivät lopu kaikilla yhtä aikaa. Sävellyksen tahdissa liikkuminen auttaa ongelmaan. Jaloilla marssitaan tai keinutaan perusrytmiä ja myöhemmin käsillä taputetaan neljäsosia.

Lapsilla on vaikeuksia hahmottaa, kuinka pitkä ääni todellisuudessa on. Lapselle ei voi esittää nuottikuvaa teoksesta, koska musiikin kirjoitettu käsitteistö ei ole vielä tuttua. Äänen kestoa voidaan tuki tarkentaa erilaisten graafisten välineiden avulla. Olen usein käyttänyt taa- ja ti-ti -nuottien hahmotuksen apuna kahta erikokoista saman eläinlajin edustajaa. Iso kissa Taa astuu kaksi kertaa isompia askelia kuin Titi-kissa. Titi-kissa kävelee myös kaksi kertaa nopeammin kuin Taa. Harjoitukseen on helppo ottaa mukaan liike. Lapset kävelevät erikokoisten kissojen askelia ensin opettajan ohjeistamana, sitten kuulokuvansa perusteella.

Tauon hahmottaminen on lapsille vaikeaa. Taukoa voidaan harjoittaa liikkuen ensin rytmistä aihetta ja pysähtymällä tauon ajaksi. Rytmisiä kuvioita on myös mahdollista pilkkoa pienempiin osiin, jolloin käsitys rytmikuvioista hahmottuu paremmin. Fraaseissa kulkevat rytmiset aiheet voidaan esittää sanarytmeillä ja punoa fraasit isommiksi kokonaisuuksiksi.

6.3 Äänen suunnan hahmottaminen

Joillakin lapsilla saattaa olla vaikeuksia hahmottaa, kulkeeko melodialinja ylös- vai alaspäin. Melodialinjan suuntaa voidaan harjoitella aktiivisen kuuntelun ja reagoinnin avulla. Oman melodialinjan keksiminen liikkeen avulla monipuolistaa harjoitteen tehoa.

Äänen suuntaa voidaan piirtää kädellä samalla kun lauletaan tuttua laulua. Ensimmäisillä kerroilla opettajan täytyy ohjata leikki. Lapsia voidaan myös pyytää toistamaan kädellä piirretty liike ilman, että mukana on tuttu melodia. Opettaja piirtää ilmaan kuin vuoristoratana kulkevan viivan, jota lapset seuraavat tuottaen välittömästi ääntä. Opettaja voi ohjeistaa käyttämään erilaisia nyansseja tai tunnetiloja tuottaa ääntä. Harjoitteesta voidaan tehdä myös muunneltu versio, jossa lapset piirtävät itselleen oman melodian ilmaan. Mukaan voidaan ottaa erilaisia välineitä, kuten huiveja, sulkia, erilaisia keppejä, jotka tekevät harjoitteesta muunneltavamman. Vaikka lapsi ei osaisi vielä säädellä kovinkaan hyvin äänenkäyttöään, tukee muiden lasten laulama melodialinja äänen suunnan hahmottamista.

6.4 Voimankäytön hallitseminen

Tähän ongelmaan törmää usein sekä musiikkileikkikoulussa että soittotuntitilanteissa. Monesti lapset käyttävät liikaa kuin liian vähän voimaa, josta aiheutuu ongelmia esimerkiksi eri instrumenttien hallitsemisessa.

Mielikuvat auttavat voimankäytön harjoittamisessa. Kuvitelma höyhenenkeveästä liikkeestä soittaessa tai liikkuesssa saattaa auttaa, mutta myös lukkiuttaa kehon. Ajatus liikkeestä veden alla saattaa olla ratkaisu: liikkeet vedessä ovat hitaita mutta kokonaisvaltaisia.

Lasta voidaan myös kannustaa kokeilemaan voimiaan leikeissä, joissa kannetaan kuvitteellisia esineitä. Matkalaukku täynnä kiviä, tottelematon koira ja soutaminen ovat esimerkkejä voimaa vaativista leikeistä. Väliin tarvitaan kuitenkin rentouttavia harjoituksia, joissa lihakset saavat levätä. Esimerkkiharjoituksessa lasta ohjeistetaan teeman mukaisesti kuvittelemaan olevansa sulava jäätelötötterö, jolloin lihakset rentoutuvat kerralla ja lapsi vajoaa lattialle lepäämään. Lasta voidaan myös pyytää sulkemaan kuvitteellisia ovia ja ikkunoita tai liikuttamaan esineitä niin hiljaa kuin mahdollista. (Latva,

Taipale, Uosukainen 2006, 50-54.) Voimankäytön harjoittamiseen tarvitaan leikkejä, joissa käytetään vastakohtaisia tapoja liikkua. Lapsen täytyy saada kokemus sekä voimakkaasta että vähän voimaa tarvitsevasta liikkeestä.

6.5 Soittotuntitilanteessa: Käsien asennot ja niiden hahmottaminen

Lapset oppivat helposti matkimalla. Etenkin leikiksi piilotettuna erilaisten asentojen kokeilu tuottaa tulosta oppimisen suhteen. Lapsen koordinaatiokykyä voi testata peilileikeillä, joissa lapsi toistaa liikkeitä peilikuvana opettajastaan. Jos peilileikeissä ilmenee ongelmia liikkeen toistamisessa, voidaan kokeilla leikkiä varioiden. Opettaja istuu tai seisoo oppilaan vieressä, jolloin lapsen ei tarvitse käsitellä liikettä peilikuvana ja hahmotus helpottuu. Ilmiö esiintyy usein jo instrumentin käsittelyä opeteltaessa. Olen opetuskokemukseni myötä törmännyt lapsiin, joilla on suuria vaikeuksia muistaa ja hahmottaa, että opettaja näyttää soittaessaan kaiken väärinpäin. Toiset lapset taas ymmärtävät ja muistavat sanomattakin, kumpaa kättä käytetään näppäilyyn ja kumpaa kielten painamiseen alas. Tässä tilanteessa oppilasta helpottaa, jos opettaja istuu lapsen vieressä. Asentojen opettaminen saattaa olla hieman vaikeaa, koska lapsi ei näe luonnollisessa kulmassa, kuinka opettaja tekee. Tilanteessa auttaa, jos opettaja rohkeasti ohjautuu avustamaan lasta liikkeissään koskettamalla.

6.6 Soittotuntitilanteessa: Rohkaistuminen ja uskaltaminen

Joitain lapsia täytyy rohkaista useampaan otteeseen, jotta he uskaltavat kokeilla jotain uutta. Fyysinen heittäytyminen ja leikin kautta harjoittelu saattavat olla apu estojen poistamiseksi. Uutta vaikeampaa sävellystä voidaan harjoitella ensin liikkeen avulla. Fraasit voidaan liikkua eri tavoilla, jolloin kappaleen rakenne selkiytyy. Kappaleeseen voidaan liittää myös mielikuvia erilaisista tapahtumista, kuten kesäisen kukkakeidon toiminnasta ampaistamiseen.

Olisi hyvä, jos lapsi osaisi olla instrumenttinsa kanssa luonnollisesti tasapainossa. Iloista soittamista voidaan harjoitella kokeilemalla erilaisia ääniä ja efektejä, joita selosta lähtee. Vuorotteleva keskustelu selojen välillä on eräs keino rohkaista lasta kokeilemaan instrumenttinsa rajoja sitä kuitenkaan vahingoittamatta.

Jokaisen soittotuntitilanteen voi aloittaa tekemällä improvisaatioharjoituksia, joissa lapsi keksii itse esimerkiksi kehorytmin ja taputtelee sen kehoonsa. Päivän tapahtumis-

ta voi keksiä laulun, joka myöhemmin soitetaan sellolla. Laulun ei tarvitse olla kummoinenkaan. Tärkeintä on, että lapsi saa keksiä itse ja heittäytyä luovuuden vietäväksi. Kun lapsi saa kannustusta ja hyväksyntää ideoilleen, on helpompi kokeilla uusia asioita. Improvisaatioharjoitukset auttavat itsetuntoa kehittymään.

7 Pohdinta

Tavoitteenani opinnäytetyötäni tehdessä oli 4–6-vuotiaan lapsen motorisen kehityksen tarkastelu musiikkileikkikoulun näkökulmasta. Halusin kerätä tietoa lapsen motoristen taitojen valmiustasosta ja pohtia, onko musiikkileikkikoululla mahdollisuuksia osallistua motoristen taitojen kehittämiseen.

Opinnäytetyöni rajaaminen oli aluksi erittäin vaikeaa. Alkuperäisenä ideana oli tutkia, kuinka lasten liikuntaharrastus vaikuttaa oppimiseen. Mielessäni olivat lukemani artikkelit liikkuvien lasten paremmasta taitotasosta kouluun siirryttäessä. Liikuntakasvatuksen kirjoihin syvennyttyäni huomasin, että pohjimmaisena ajatuksena oli lapsen kasvaminen ja motorinen kehittyminen, jota voidaan liikunnan avulla tukea. Tutkiskeltuani aihetta tarkemmin huomasin, että opinnäytetyöni kannatti sijoittaa musiikkileikkikoulu-maailmaan, joka oli minulle tuttu työni puolesta.

Vaikeinta opinnäytetyötäni kirjoittaessa on ollut rajata aihetta ja pysyä aiheen sisällä. Lapsen kehittymiseen ja kasvamiseen liittyy monia tärkeitä asioita, joita olen joutunut karsimaan pois pysyäkseni aiheen sisällä. Olen myös kirjoittajana helposti aiheesta eksyvä, joten näinkin ison työn laatiminen on vaatinut erityistä mielenlujuutta.

Olen lukenut monenlaisia teoksia työtäni varten ja saanut erittäin paljon tietoa lapsen motorisesta kehityksestä sekä yleisesti että musiikin alueelta. Mielenkiintoista kirjallisuutta motorisen oppimisen alueelta on edelleen lukematta. Kuten sanonta kuuluu, nälkä kasvaa syödessä.

Olen saanut kokeilla opinnäytetyöni liikuntaesimerkkejä käytännön opetustyössä. Olen samalla huomannut, kuinka valtavia yksilöllisiä eroja lasten liikuntataidoissa on. Tuntisuunnitelmani ovat vähitellen kehittyneet liikunnallisempaan suuntaan, jolloin musiikki on ollut motoristen taitojen harjoittamisen tukena. Musiikillisia asioita voidaan opettaa liikunnallisten keinojen kautta keskittyen motoristen taitojen hiomiseen.

Tärkein muistutus on kuitenkin ollut, että lasta täytyy opettaa monipuolisesti. Musiikkileikkikoulu ei ole pelkästään musiikin oppimista varten. Esimerkiksi sosiaaliset-, keholliset- ja motoriset taidot kehittyvät musiikin kanssa työskennellessä. Työni muistuttaa minulle, että monipuolisen tuntisuunnitelman rakentaminen eri taitojen kehittämistä varten palkitsee lopulta. Lapset kehittyvät vähitellen taitaviksi tekijöiksi ja muodostavat hyvän musiikkisuhteen.

Toivon, että työstäni on apua musiikkileikkikoulun parissa työskenteleville. Työni sisältämät harjoitteet inspiroivat toivottavasti muita opettajia keksimään lisää omia harjoitteita. On vain opettajan omasta mielikuvituksesta kiinni, millä tavalla oppiminen tehdään mielenkiintoiseksi!

Lähteet

Autio, Tuire. 1997. Liiku ja leiki. Lahti: VK-Kustannus.

Flohr, John. 2010. Best Practices for Young Children's Music Education Guidance from Brain Research. *General Music Today*. 1/2010, 13-19. (Luettu: 12.4.2013)

Kauhanen, Moonika. 2008. Yhdessä puuhaten taitavaksi. Motoriikan vinkkivihko 3-6-vuotiaille ja heidän vanhemmilleen. Haaga-Helia Ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Hongisto-Åberg, Marja, Lindeberg-Piiroinen, Anne & Mäkinen Leena. 1993. Musiikki varhaiskasvatuksessa. Käsikirja. Espoo: Fazer Musiikki.

Juntunen, Marja-Leena, Perkiö, Soili & Simola-Isaksson, Inkeri. 2010. Musiikkiliikunnan käsikirja 1: Musiikkia liikkuen. Helsinki: WSOYpro.

Juntunen, Marja-Leena, Perkiö, Soili & Simola-Isaksson, Inkeri. 2010. Musiikkiliikunnan käsikirja 2: Musiikkia tanssien. Helsinki: WSOYpro.

Kivelä-Taskinen, Elina. 2008. Rytmikylvyn Pikku-kuplat. Espoo: Kultanuotti.

Latva, Tarja, Taipale Sirpa & Uosukainen Lea Kaarina. 2006. Mopa. Motoriikka paremmaksi. Luokassa toteutettavia motorisia harjoituksia. Jyväskylä: Haukkarannan koulu.

Louhivuori, Jukka, Paananen Pirkko & Väkevä Lauri. 2009. Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen. Jyväskylä: Suomen musiikkikasvatuseura - FISME r.y.

Nurmi, Jari-Erik, Ahonen, Timo, Lyytinen, Heikki, Lyytinen, Paula, Pulkkinen, Lea & Ruoppila Isto. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: Wsoy.

Räsänen, Marjo. 2010. Taide, taitaminen ja tietäminen - kokonaisvaltaisen opetuksen lähtökohtia. *Synnyt/Origins-verkkójulkaisu*. 3/2010, 48-61. (Luettu: 25.3.1013)

Sinko, Niina & Tuomaala, Satu. 2010. Tahmea popkorni vai juokseva tuhatjalkainen? Liikuntaleikkiopas alkuopetukseen motoristen perustaitojen kehittämiseksi. Kajaanin ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Turner, Mark. 1999. Child-Centered Learning and Music Programs. Music Educators Journal. 7/1999, 30-33. (Luettu: 12.4.2013)

Viitala, Marketta. 1998. Tanssia elämyksen ehdoilla. Helsinki: Svoli-palvelu.

Zimmer, Renate. 2011. Psykomotoriikan käsikirja. Teoriaa ja käytäntöä lasten psykomotoriseen tukemiseen. Lahti: VK-Kustannus.

Turner, Mark. 1999. Child-Centered Learning and Music Programs. Music Educators Journal. 7/1999, 30-33. (Luettu: 12.4.2013)